

Президент полкё хёсмете ҫулсеренех чаваш каччисене йышанать • 3 стр.

ХЫПАР

1997 ҫулхи январён
30-мёшёнче тухма пусланă

47(865) №,
2014, ноябрь,
22
Хакё
ирёклё

16+

ЧАВАШ ХЕРАРАМЕ

Анне, аппа та йăмăк, мăшăр... Эсир пуртан кил-ҫуртам айă

Хаҫата электрон адреспа та ҫыру ҫырма пултаратăр: zuwxeragam@mail.ru.

**Ёмёр тăршшĕпех
тракторпа суха
тунă хĕрарăм халĕ
те ылтăн ыраш
пуссине тĕлленет.**

2 стр.

**Чăваш хĕрĕ пĕтĕм
халăх умĕнче
хăйне чуптума
ыйтать.**

4 стр.

**Ар туйăмĕ кĕтмен
ҫĕртен вăранни...
суд тенкелĕ ҫине
илсе ҫитернĕ.**

5 стр.

**Чечек ҫеҫке
ҫурмасан...**

8 стр.

**Тиркенине пула
тирĕк тĕпĕ
ҫаклансан та йăл
кулма вăй ҫитерет
хĕрарăм.**

9 стр.

Республикари культурапа халăх пултарулăхĕн керменĕ тĕрлĕ аста ёҫсене пухса час-часах куравсем йĕркелет. Хальхинче кунта Шупашкарти «Ылтăн Стек» мастерскойĕн керамика студийĕ йыхравлат. «6x7» галерейăра халăх ўнер пултарулăхĕн маҫтăрĕн Олег Вьюновăн тата унăн вĕренекенĕсен асталăхне хаклава тăратнă.

Татьяна НАУМОВА сăнукерчĕкĕ.

2 стр.

**Юр ҫунипе – хăна,
ҫумăр ҫунипе – ака.**

Каларăш.

Тăм айышы

Студи виҫĕ ҫул ёҫлет. Унта ҫўрекенсенчен хăшĕ-пĕри тăмран тĕрлĕ савăт-сапа, тетте тăвас асталăха нумаях пулмасть ҫеҫ туптама тытăннă. 11 ҫулти Саша Кушманов вара опытли темеллетĕр. Ара, вăл кунта студи усăлсанах сукмак такăрлатнă. Усĕмĕпе те вăл пуринчен те асли. Саша маҫтăр патне килнĕ чухне кунта аслисем ҫеҫ ҫўренĕ. Арсын ача хыҫҫан ыттисем те туртăннă. Пĕрремĕш ёҫне те ас тăвать вăл. Хай асталана куркаран чей нумай ёҫнĕ. Шел, аври каталса ўкнĕ. Качча ваннаҫкерне пĕр шелсĕр ывăтасшăн пулнă. Анчах амăшĕ тытса чарнă. Ывăлĕн асталăхне епле хакламăн? Унта сахăр хума шут тытнă. Тăванёсене те тĕрлĕ уявра курка-чейник таврашĕ парнелет ҫамрақ йĕкĕт.

Икĕ хĕрача та кунта ҫўреме кăмăл тунă. Вёсенчен пĕри – Хомченко Елизавета.

– Ирtnĕ ҫул сентябрьте хĕрĕм тăмпа аппаланас килнине пĕлтерчĕ. Унпа ёҫлеме йывăррине, малтан тĕплĕ шухăшламаллине темиҫе те асăр-

хаттартам. Вăл хайĕнни ҫинех тăчĕ. Мастерскойĕнче Лизăна тўрех ёҫлеме лартрĕс, мĕн тумаллине анлантарчĕс. Ҫавăн чухнех вăл хайĕн пĕрремĕш ёҫне – пĕчĕк чейник – калăпларĕ. Черетлĕ занятие чупса тенĕ пек кайрамăр. Чейник хыҫҫан тата та тата асталарĕ. Ҫапла ҫулталăк ҫўрет ёнтĕ, – тет Лена Хомченко.

Сăмах май, ҫенĕ савăтран пурте пĕрле пуханса симĕс чей ёҫнĕ ҫемье. Хальĕхе вăл музей экспонатне куҫнă-ха, анчах кайран унпа таташ усă кураҫса шантарасҫĕ. Тăм хайне евĕр тутла тутă парать иккен. Чейникне тепре те тумпа пултарнă-ха Лиза, анчах аслисем пĕрремĕш ёҫне пахаласҫĕ. Ҫакна та каламалла-тăр – тăмпа ёҫлесси хĕрачан пĕчĕк саванăҫран пысăке юратăва куҫнă. Ара, вăл мĕн пĕчĕкрен пластилинпа аппаланать. Ахальтен мар Хомченкосен килĕнче уйрам тенче – Пластилия – пур. Унта пурте пурнăсри пек: ҫынсем те, чĕрчунсем те, ҫуртсем те.

ҪАНТАЛАК

	кăнтăрла	ҫĕрле	
22.11	- 3	- 4	☀
23.11	- 2	-10	☀
24.11	- 7	-12	☀
25.11	- 4	- 8	☀
26.11	- 5	- 9	☀
27.11	- 4	- 9	☀
28.11	- 4	- 8	☀

ТЕЛЕРАДИОПРОГРАММА

ноябрь, 24-30

24 тунтикун

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

25 ытларикун

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

26 юнкулн

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

27 кёшнерникун

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

28 эркекулн

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

29 швматкулн

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

30 ырсарникун

1 КАНАЛ ПАРУСОМ... 10.55 «Доктор И...» +6+ 11.30, 14.30, 17.30, 22.00

РОССИЯ 1

5.00 Утро России 9,00, 3.30 Найдти и... 11.15 «Городские пикнжоны»

РМН

5.00 «Территория заблуждений» +6+ 6.00, 18.00 «Верное средство» +6+

ТВБ

6.07-6.10, 6.35-6.41 Вести-Чвааш ен 7.07-7.10, 7.35-7.41 Утро Чувашии

РОССИЯ К

7.00 «Евроньюс» 10.00, 15.00, 19.00, 23.15

Чвааш Наци радиовёв

7.10-8.00 Янра, юрв (12+) 8.10-8.30, 11.10-11.30, 15.10-15.30

НТВ

6.00 «НТВ утрём» 8.20 «Прокрурокская проверка» +6+

– Куртён-и? Чирке каясқе, пёрмай чирке каясқе.
– Кўршесем-и? Чиркёвё аякра мар та, каясқе. Сёнё, хитре.
– Пётём ял чирке кайма пусларё. Сыләха кёме харамақсё, чирке кайма ватанмақсё. Пуранасчё йёркеллё. Ёлөк пасара йёркатчёс, халё чирке утақсё.
– Халё ялти лавкка – пасартан пасар. Лавккаран мён кирлине йатса тавранатпәр. Чиркўре кирлө маррине тәкса хаваратпәр, сәмәлланатпәр.
– Сыләха кёреци ёнтё... Сыләхё кунран кун тиенет. Пёр канлө кун сук, тарәхман кун сук, сыләха кёмен кун сук.
– Ан тарәх, ан вёчёрхен. Эсё те кай, ма каймастән?
– Умаха ан пер-ха. Иртен пусласа қасчө-ен... Мён қана пулса иртмөст. Пёрре урама тухсах мён чул сыләх йатса кёрөтөн. Мён қана илтмөстөн? А эп тёрөс мар каланине чәтма пултарай-мастәп. Сынна сын синине чәтма пултарай-мастәп. Мён усси чирке кайни? Ятлақмалли кашни кунах тупәнса тарать.
– Сынна сиессипе сана ситөкен пурши? Кашни сәмаху та шәла ларать. Савәнпа та сана курнә-курман пурте тарса пөтөсчө. Шәкәл-шәкәл қаласма пөлтөстөн.
– Шухәшларәм-ха, сыләха көрес мар тесен сакайне пытанса лармалла.
– Сакайне-и? Килтисен вара, эсё сакайөнчө ларатән тесе, вөсчө сўремелле-и? Сакайөнчө шәп ларайән-и? Унта та тупан ятлақмалли. Көрөкпе витөнсе ларсан та шәнса қаятән, пурпөрөх тухатән. Апатне сакайөнчө сисе лармастән ёнтё. Тухсан – урайпа юри хытә таплаттарса утрәр тесе тәнран қаларатән вөт килтисене. Сөрпүрт чавмалла сан, унта никам та кансөрлөмөст. Кам пырө сан пата? Высса виличчен хәт вырт, хәт лар, хәт макәр, хәт қакәр.
– Сынран пытанмасан сыләхран хәтә-лаймастән. Чиркў те тасатаймасть.
– А эс сынпа вәрмасәр, харкашмасәр пурәннаймастән. Сыләха көрес мар тесен ләпкәрах пулмалла. Хәш чухне куса хупмалла, хәш чухне хәлхана пәкәламалла, сәмаху пул тавралла шухәшласа қаласмалла. Чөлхене сыртас пулать, чарак лартас пулать.
– Вөрөнтө пурте әслә.
– Сывләхне ыйтатпәр-ха Турәран. Хамәр вара? Кўпөниччө сисен, кўпөниччө ёссен, сурәлса қаясла тарәхса сурөсен әстан сывләх пултәр?
– Мана тёртөсө қалатән-и? Ту-упәннә – сыләхсәрри.
– Тёртнө пек туйәнәт-и?
– Ту-упәннә – сыләхсәрри. Мён тума килтөн?
– Ытлаши ним те қаламарәм, ахалөх чәкәлташатән. Ахалөх сывләхна пәсатән. Сан психика пәсәк.
– Пит кирлө пул санпа тавлашма.
– Эс әна ху та сисмөстөн. Эсё чәкрашмасәр қаласма тахсанах манса кайнә.
– Эс мана псих тесшён-и?

– Псих темерөм, психика пәсәк терөм.
– Пөрөх мар-им?
– Аптәриш санпа, ним қалама та сук, қасқын пек хыпса илетөн.
– Эс манран ан мәшкәлла.
– Эс хәвран ху мәшкәллатән. Сынна итлеме пөлтөстөн. Ку – пөрөре. Ху мён каланине ху пөлтөстөн. Ку – иккө.
– Эпө-и, сәпла-и?
– Эсё хәвна ху та, никама та хисеплөмөстөн. Ку – виçсө.
– Аха, эсө – лайәх, эпө – начар. Эсө – әслә, эпө – умах. Эпө мён, чи таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.

– Псих темерөм, психика пәсәк терөм.
– Пөрөх мар-им?
– Аптәриш санпа, ним қалама та сук, қасқын пек хыпса илетөн.
– Эс манран ан мәшкәлла.
– Эс хәвран ху мәшкәллатән. Сынна итлеме пөлтөстөн. Ку – пөрөре. Ху мён каланине ху пөлтөстөн. Ку – иккө.
– Эпө-и, сәпла-и?
– Эсё хәвна ху та, никама та хисеплөмөстөн. Ку – виçсө.
– Аха, эсө – лайәх, эпө – начар. Эсө – әслә, эпө – умах. Эпө мён, чи таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.

– Псих темерөм, психика пәсәк терөм.
– Пөрөх мар-им?
– Аптәриш санпа, ним қалама та сук, қасқын пек хыпса илетөн.
– Эс манран ан мәшкәлла.
– Эс хәвран ху мәшкәллатән. Сынна итлеме пөлтөстөн. Ку – пөрөре. Ху мён каланине ху пөлтөстөн. Ку – иккө.
– Эпө-и, сәпла-и?
– Эсё хәвна ху та, никама та хисеплөмөстөн. Ку – виçсө.
– Аха, эсө – лайәх, эпө – начар. Эсө – әслә, эпө – умах. Эпө мён, чи таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.
– Сәмәлрах пул-ха, сәмәлрах пул. Ытла та йывәр санпа. Ма питө усалланса кайрән?
– Кама усал турәм? Сана-и?
– Мансәр пусне пуринпе те ятлақса пөтрөн. Ачусөмпе те йөркеллө қаласни-не илтмен, хирөнетөн те хирөнетөн. Иртен пусласа қасчөн мәкәртатакана кам юраттәр?
– Ачасөне-и, вөсөне-и? Эп – асли, мана итлөмөллө. Вөсөне тарәхса чун тавәлса ситрө, чун хытса ларчө, итлө-мөсчө, халь тата манпа қаласма та таватәп.

Светлана АСАМАТ
Тусанлә пуç мими

Рошин юрри
«Төрлө шәпа» кинофильман /Н.Богословский, Н.Доризо/
Маларах ма тәлпулмарән-ши, Сарә хөр, хитре хөр. Халь әста қайса сұхалчөс-ши Сав сурхи кунпа сөр?
Ёнтө сўсөм манән шап-шурә, Сәмрәкланаяс сук урәх. Мана мөншөн тәл пулайрән-ши Халё тин.
Ёнтө эп манма пусланәччө Утса тухнә чиккө.
Кун сүнчен аса илтертөн эс, Сәмрәк, йәрәс пикө.
Халь шухәшлатәп ун сүнчен қана, Питөх те шел сурхи куна.

Иртсө кайрө вәл яланләхах Сансәрах. Шикленет халь манән шурә сўс Сан хитре сивөтрен. Сәмрәкрах туйәнәтән эс Паянхи сүлсенчен...
Тәлпулаяс сук сөнөрен, Шәпасөмөр төрлөрен.
Эсө манән юлашки варли, Ырату!
Иван ТУРГЕНЕВ
Сул сунче
Романс
Ир төтөрөллө, қән-қәвак ёнтрөк, Тыр пуссине те шурә юр витнө. Яш вәхәт, ыр вәхәт авәрта сөтрө,
Пөлтө-палланә сынсем тек сук ёнтө.

Сук, манәсаймө, асрах тус сәмахө, Чун-чөрөрен тинкерөтчө ун куçө. Сөпөс сасси илтөнетчө
пылакән, –
Қас тәл пулаттәмәр эпөр пөр хушә.
Уйрәләва та манмәшкән халь сыләх, –
Йәлт асилсө тупене тинкерөтөп. Чи аякри те чунә сәплах сывәх, –
Сук қаялла тавәрмәшкән, пөлетөп.
Александр ПУШКИН
Александра Осиповәнә!
Юратса
Сирө саватәп эп – сәпах, Пөлетөп, қалама та намәс,

Тек ниҳәсан пулаймәр манән, Шел, урәх шанчәк сук пачах!
Сулпа та сирөнге тан мар, Анчах та әс көрсө пулмарө.
Сунать қәкәрәмра қавар, Сәпла, ку – юрату қаварө.
Сав чирпелө чун чирлө халь. Эсир сук чух қичөм эп шутсәр, Сирөнгелө – сивлек те хәтсәр,
Ман пирөшти, тўсөмө сук хал!
Көпө арки, ура сасси Хәна пүлөмөнчө илтөссөсөн, –
Әс сұхалать, мөн қаласси, –
Кам пултәр-ха, паллах, ку – эсөр.
Сирө куллу – чи пысәк савнәс, Чөр тунсәх – чаләшрах пәхсан.
Сирө сәпла парне пек курнә Яра куна асаплансан.
Төрлөтөр-и ансатән төрө, Йөпө әстан вылянтарса,
Сўс қәтрине асәрхаса, Ларатәп эп, ача пек, чөрө!..
Е усәлма пустарәнсәссән Йөпө-сапа сәнтәләкра, –
Пөр пытармасәр қаласәссән, Эп көвөсөп сав самантра.
Тумлать-и, тен, пөччен куçсүлө Е иккөн вәрттән қаләши,
Сұла тухса сўрөнө пулө, Е фортепьяно қалани...
Алина! Шеллөр, қасарсамәр, Сирө хистөймөп юратма.
Ман пирөшти, куратәр хәвәр –
Пит шел, сирө эп тивөс мар!
Сәпах та, куçамран пәхса, Асам вәйпа мана улталәр.
Мана улталама ансат, Хавас эп куншән, савәнтарәр.
А.ЮМАН кусарнә.

КИБЕЛМЕН ЮРӘСЕМ

Унн шкәпәнче халә пёртен-пёр кәпе саканса тарать. Пишсе ситнә чие сырли тәсләскер. Ылтән сиппе тёрленәскер.

– Ытти тумтире эпә тахсанах пасарта сутса пётрнә, – аса илет Наталья Ростовцева. – Ҷакна сәсә сутмашкән илсе тухма алә сәкленмест. Упашка мана ку кәпене тәхәнсан Элизабет Тейлор тетчә – Совет Союзән Элизабет Тейлорә...

Ун чухне артистка кәписемпе киле-ме куракансем кәна мар, ыттисем те пётәм есе пәрахсах чупса пынә. Кассирсем, билетерсем вәл хальхинче мән тәхәнса тухнине курма васканә. Арена сине хәрәх хутчен тухса вәл пётәмпе те вишә хутчен кәна пёр япаланах тәхәннә. Ҷав вәхәтра лавкасен сентрисем пуш-пушшине аса илсен сәкна паттәрләхпәх танлаштармалла-тәр. Кәпесене паллакан сәвәсә сәленә, пусма вырәнне темәнпе те усә курнә, сәв шутра –

Артист карьерине 1955 сұлта пусланә. Упашкипе, профессионал музыкантпа, дирижерпа Юлий Ростовцевпа, тухнә сцена сине.

Ывәл үстернә. Сусәрланиччен вәл ашшә-амәшән есәне малалла тәснә.

Паллах, куракана тумтир кәна кәсәклантарман. Хэрарам упашкипе пёрле сцена сине 40 сұл пёрле тухнә! Ҷак мәшәрән юратуллә хутшәнәвәсене нумайшә киленсе сәнәнә та.

Ҷапах та телейлә хэрарамсене мән ситмест-ха? Чап хысәән пурнәс пур-и?

көвә каласа, мана нотәсем урлә сас паллисеме сыпәксем пёлтерет, эпә вара паләртнә сәмаха пёр йәнәшсәр пёлетәп...

– Эсир хәрәх сұл пёрле тухнә сцена сине – Юлий Робертович пурнәсран уйрәличченех. Кайран та сәк есе малалла тәснә-и эсир?

– Пёр вәхәт, хәнәхнә йәлапа... Анчах та юратнә сина сүхатнине пула найлакан чуна сиплеймерә сцена. Кусри хәлхем, хавасләх сүхалчә – куракан вара мана шәпах савәншән юрататчә. Артист, чунәнче мән пулса иртине пәхмасәрах, темәнле туйәма та выляма пултарать теҶсә сцена сине. Куляннә чух ахәлтатса кулма та, хаваслә чух хурләхлә куссуль тәкма та. Анчах та эпә выляман-сәкә. Эпә чәнласах хамән шалти савәнәсә, тулса тәкәнанканскерне, куракана парнеленә. Тёрәссипе, питә телейлә пулнә эпә – мана юратса

СССР Элизабет Тейлорә

Чап хысәән пурнәс пур-и? Ҷак ыйтәва хуравлама ыйтнә Наталья Ростовцевәран. Хәр хай вәхәтәнче эстрадәра тата циркра паләрнә

чүрече каррисемпе те.

Наталья Ростовцева 1933 сұлхи юпа уйәхән 14-мәшәнге суралнә. Эстрада тата цирк артистки, мнемотехник, Эстрада артисчәсен пётәм Союзри конкурсән дипломанчә. Ростоври халәх хушәләхән институтәнчен вәренсе тухнә.

Шапито пурнәсә

– Наталья Михайловна, сирән асәр кусса сүрекен цирк директорә пулнә. Аннәр вара әна бухгалтери есәнге пуләшса пынә. Вәсәмсәр гастрольсене пула урапа синачх тенә пек пурәнма, вун-вун шул уләштарма тивнә сирән. Шапито пурнәсә, цирк кухнине шалтан пәлекенскер эсир сәпах та асәр-аннәр сүлне суйласа илнә. Мәншән?

– Чән сәмахан суйи сук – эпә манежра пәчкә кәрпи ашәнге тенә пек суралнә. Черетлә гастрольте аннен пилкә касма пусланә. Мана сүт тәнчене килме... цирк ветеринарә пуләннә. Эпә сәмьере пёртен-пёр тата юратнә ача пулнә. Чаршав хысәнге – манән тәнчеччә. Мана унта темән тума та ирәк панә. Чи пёрремәш хут сцена сине тәватә сүлтах тухнә. Ҷапах та атте эпә цирк артистки пулассинчен питә хәратчә. Ҷавәнпах мана экономист дипломне алла илме хистерә. Кусса сүремелли пурнәс әна йәләхтарса ситернәччә ёнтә. Хай вәл тивәслә канәва тухсан ләпкә пурнәс пирки емәтленетчә – кәссерен ништа васкамасәр усәлса сүреме, режима пәхәнса апатланма, хәна кәтсе илме. Шел те, емәчә пурнәсланмарә унән. Атте те, анне те пурнәсран ирех уйрәлчәс, иккәшә те хәрәх урлә кәсса әлкәрнәччә кәна. Юлашки хут Мускава командировкәна кайсан атте кәтмен сәртен аптранә. Хәна сүртәнче анне аллинчех вилсе кайнә вәл. Эпә те сәв вәхәтра юнашарахчә. Сүхалса кайнә анне сәмахәсем халә те асрах – хай унсәрән пурәннаймассине каларә вәл. Инкеке, ку чәнләхә сәвәрәнчә. Тепәр темисә сехетренех унән чәри тапма чарәнчә. Пёр кунра, хам та ун чухне сәмрәк-ха, тәнче арканчә маншән. Пётәм есә-пуса аттепе аннен юлташә Юрий Никулин хай сине илчә. Манән сывәх сыннәмсене пёрле – пёр шәтәкра – пытарас килетчә. Анчах та сәпла тума сәва пусләхәсем ирәк памарәс. Никулин вәсемпе хай каласрә. Әна хирәслә-

ме хаймарәс.

– Никулин каярахпа та сире сәнасах тәчә-и?

– Ҷапла. Вәл вышкәйсәр чаплә тата пушә вәхәчә пачах та сук пулин те тәләнмелле тимлә сынччә. Аттепе аннене тирпейлесе пытарнә хысәән Ростова таврәнсан мана сывәх сыннәмсене есрен панә хваттертен хәвалама пусларәс. Каллех – камран тетәр? – Никулинран пуләшу ыйтма тиврә. Ҷав кунах вәл мана Мускава ситме билетпа тивәстерчә, унта вара пысәк пусләх патне илсе кайрә. Унтан эпә татах Дон хәрринчи хулана таврәнтам. Чиновниксем мана хваттер ордерне пырса панә май: “Мәнле йышши сыхәнү пур унта сирән, Мускава, пәлместпәри, анчах та сәпла майпа хваттер пәри – тәләнтермәш”, – терәс. Каярахпа та, мәшәрпа иксәмәр вәл вәхәта карьерәна әнәслә йәркелеме әлкәрнәччә ёнтә, Юрий Владимирович пире хай патне чәнсе

илчә. Эпир Юрий Никулин циркәнче темисә сұл есслерәмәр, сур тәнче курса сәвәрәнтамәр.

“Астәвәмпа кәна...”

– Мәшәрә Юрий Ростовцев консерватори оркестрән дирижерә пулнә. Асәр вара сирән пурнәсә циркра сыхәнтарасшән пулман. Эсир вара сәпах та емәре сцена синачх тенә пек ирттернә. Мәнле пулса тухнә-ха капла?

– Ахәртнех, әнсәртран. Атте-аннене сүхатнә хысәән эпә аслә шула вәренме кәтәм. Алла диплом илсен направленипе Шахта хулине есләме кайрәм – экономист пулса. Юрий шәпах сәв вәхәтра хулана концертпа пынәччә. Эпир пёр хәна сүртне лекнә иккен. Темәнле пулчә – иксәмәр те пёрпёрне киләштертәмәр. Вәл мана хайне качча тухма ыйтрә. Гастроль вәсленсен эпә Шахта хулипе сәмәлләнах сывпулларәм – экономист есәне чәтма пултараймастәмчә. Ростова таврәнса туя хатәрленме пусларәм. Цирка пытам – атте-анне тусәсене манпа пёрле савәнмашкән йыхравлама. Вәсем вара мана... хайсен патәнче номер хатәрлеме сәнчәс – пулас мәшәрпа пёрле. Ҷапла вара оркестр Ростовра дирижерне сүхатса хәварчә. Эпир мәшәрпа пёрле музыка эксцентрики енәпе есләме пусларәм. Пёр номершән пире эстрада лауреачәсен ятне те панәччә. Эпә, кушәма хупланәскер, куракансем паләртнә сәмаха е каларәша пәлме хәтланатәп. Фокусә ансамат – упашка,

суратнә, ачашласа үстернә. Атте-анне вилсен эпә пулас мәшәрпа паллашнә. Пирән унпа хутшәнүсем арлә-арәмлә кәна пулман, пултаруләх енәпе те пёрпёрне пуләшса тәнә эпир. Пёрле тәнчипех тенә пек сәвәрәннә, яланах зал тулли халәх пустарәнатчә. Пирән ывәл Виталий те ашшә-амәшән сүлнех суйларә. Музыкант вәл, артист. Вәл сырнә темисә юрә халә те янарать. Сәмахран, “Сывә-и, цирк!” – унән хайлава. Анчах та упашка вилнә хысәән вун икә сұл каялла йәлт улшәнчә – пурнәс арканчә. Сывләх та хавшарә, уқса-тенкә енчен лару-тәру начар енне улшәнчә, телей вәсленчә. Ывәл есәкелеме пусларә. Әна циркран тухса кайма ыйтрәс. Арәмә пәрахрә. Халә манән пенси уқсипе тытәнкаласа тәратпәр. Эпә сәсә айне лекрәм – шәмә сыппине операци тумативрә. Унтанпа аран-аран кәна хусканатәп. Халә мана асаилү кәна тытса тәрат.

Шәпа... лимичә

– Тахсан сирән темән те пулнә, халә вара эсир питә сәпайлә пурәнатәр. Чухән тесен тёрәсрех те пуль... Пуләшу ништан та кәтмелли сук. Телей лимичә пәтнә пек туйәнмасть-и?

– Сук паллах. Чән та, тепәр чухне уқса-тенкәрен хәсәнсәх ситетпәр, сәкәр туянмаләх юлманни те пулат. Ун пек чухне эпә пасара тухатәп – тахсанхи чаплә пурнәсран тәрса юлнә асаиләсене сутма: сән үкерчәксем, афишәсем... Уқсасәр тәрса юлнә самантсенче каллех Никулин темисә хутчен те пулшәрә – вәл алә пусса панә журналсем, открыткәсем, вәсем вара манән нумайччә, чи малтан саланса пётрәс. Халә мана нимех те кирлә мар. Ҷамрәкләхә каялла тавәраймән. Ҷавән пекех – яшләхри вай-хала та, юратнә мәшәра та... Пурнәсра эпә ку таранччен пәчченләх мәнне пәлмен, ман йәри-тавра яланах сынсем пулнә. Халә вара вәл шәппән-вәрттән килсе кәчә ман киләме пәчченләх. Тепәр чухне эпә тәттәм пүләмре таләкә-таләкәпе ларма пултаратәп. Пачка хысәән пачка мәкәрлантаратәп. Тәрса чүрече каррине сиремшкән те вай сук. Сәмләхре вара пурнәс пленкине каялла сәвәрттаратәп, пёр хутчен, иккә, вишәсә... Нимех те мар, чи начар пурнәспа пурәнман эпә. Ватләхәм та чи хәруши мар. Манән сула ситсен маләшләх планәсене тумасан та юрат. Пәлтәрәшли ку мар-ха. Манпа тантәш сынсен асаилмелли те нимән те сук-сәкә-ха. Эпә вара хысәлалла сәвәрәнатәп та... юрату авәрне путатәп, куракан шартлаттарса алә сүппине илтетәп... Пасарта кивә әпәр-тапәрне сутакан карчамаса телейлә пулмашкән сәкәнтан ытла нимән те кирлә мар...

/«АиФ» на Дону/.

